

BİR TEMEL ATMA TÖRENİ VE DÜŞÜNDÜRDÜKLERİ

Dr. Meral ALPAY

Istanbul Üniversitesi Merkez Kütüphanesi için yapılacak yeni binanın temeli 14 Ekim 1970 günü atılmıştır. Bayezit Meydanının, Edebiyat Fakültesi yanındaki Patrona Halil Hamamı ile İstanbul Belediye Kütüphanesi arasındaki ucuna yapılan bu yeni binanın yapımı şimdiki tahminlere göre 1975 den önce tamamlanamıyacaktır. Tamamlandığı zaman bu binanın içinde işletilecek kütüphanenin görevi ne olacaktır? Bu soruyu cevaplandırmak için binanın ve kütüphanenin kurulmasını beklemek, kanaatimizce, şimdiden tedbir alınmazsa ileride çözümü imkânsızlaşmış bazı meselelerin doğmasına sebep olmak demektir.

Bu yazımızın gayesi İstanbul Üniversitesi sınırları içinde bulunan kütüphaneleri bir bütün olarak ele almak, onların bu günkü durumlarını genel olarak ortaya koymak ve bugünkü şartların ışığı altında ilerdeki yeni Merkez Kütüphanemizin görevini yaklaşık olarak sınırlamaya çalışmak olacaktır.

Bugün İstanbul Üniversitesi sınırları içinde 95 kütüphane vardır. Bunlar 1 merkez, 7 fakülte, 46 enstitü, 15 seminer, 26 klinik kütüphanesi olmak üzere çeşitli adlar taşırlar, fakat aynı gayeye hizmet ederler : Üniversitede yapılan araştırma, öğretim, öğrenim ve bilgi yayma çalışmalarını desteklerler. Farklı büyüklükte bu kadar fazla sayıda kütüphanenin kurulmuş olması, başlangıçta gerçek bir araştırma kütüphanesi niteliğini taşıyan Üniversite Merkez Kütüphanesini zamanla ihtiyaç dışı bırakmaya başlamış ve aşağı yukarı 20 yıldır da bu kütüphanenin işlemez hale gelmesine sebep olmuştur.

Istanbul Üniversitesi sınırları içinde bulunan bu 95 ayrı kütüphaneden yalnız biri (Merkez Kütüphane) yönetim ve bütçe bakımından Rektörlüğe, diğerleri ayrı ayrı ait oldukları fakülte dekanlıklarına bağlıdır. Bu farklılık Fakültelere bağlı kütüphanelerin her bakımdan Merkez Kütüphaneden ayrı, kendi içinde birer bütün olarak gelişmesine, buna karşılık Merkez Kütüphanenin gerilemesine yol açmış, biri geriledikçe diğerleri daha hızlı gelişmiştir.

Bu irili ufaklı 95 kütüphanenin kitap mevcutlarının toplamı yaklaşık olarak 1.000.000 cilttir. Bunun 190 bini basma, 18.500 ü yazma, 6.300 ü tez ve 75 fotokopi olmak üzere,¹ 214.915 cildi Üniversitemizin Merkez Kütüphanesine aittir. Merkez Kütüphanenin kitap mevcudu nicelik bakımından vasat bir Fakülte Kütüphanesi kadardır. (Edebiyat Fakültesinde, Genel Kütüphane ile birlikte Seminer ve Enstitü Kütüphanelerinde bulunan kitapların sayısı aşağı yukarı 200 bin kadardır.)

Yalnız, Merkez Kütüphanede bulunan kitap mevcudu niteliği hiç bir Fakülte Kütüphanesinin dolduramayacağı bir boşluğu kapatmaktadır. Bugün Üniversite sınırları içindeki hemen her konuda yapılacak tarihi araştırmalar için Merkez Kütüphanesinin mevcudu ve kaynak eserleri kaçınılmazdır. Fakat yaklaşık olarak yirmi yıldan beri bu mevcut taze tutulamadığı, yeni gelişmeleri izlemediği için araştırmacılar yeni yayınları daha çok ve çabuk Fakülte Kütüphanelerinde bulmaktadır.

Üniversite sınırları içinde bulunduğunu söylediğimiz 95 kütüphanede 204 civarında memur çalışmaktadır. Bunlardan ancak 30'u kütüphanecidir. Merkez Kütüphanede ise 15 kişi çalışır, bunların 4'ü kütüphaneci, diğerleri Üniversite öğrencisi veya daha az tahsilli kişilerdir. Personel bakımından da Fakülte Kütüphanelerine oranla daha az gelişmiş durumdadır Merkez Kütüphane (Edebiyat Fakültesi Genel Kütüphanesinin şimdilik 7 kişilik personelinin 5'i Üniversite mezunu kütüphaneci, 2 si Kütüphanecilik Kürsüsü öğrencisidir.)

Bu 95 kütüphanenin kitap satınalma masraflarını karşılamak üzere Üniversite bütçesinden yılda yaklaşık olarak 2 milyon lira ayrılmakta, bunun ancak 68 bin lirasını Merkez Kütüphane almaktadır. Gerçek bir Merkez Kütüphane için gülünç sayılabilecek kadar az olan bu miktar, şimdiki Merkez Kütüphaneyi idare etmektedir. Çünkü Fakülte Kütüphaneleri ve diğer kütüphaneler okuyucunun yeni yayınlarla ilgili ihtiyaçlarını karşılayacak durumdadır. Merkez Kütüphanenin şimdiki durumda fazla yabancı yayın satın almasına gerek yoktur, yerli yayınların lüzumlu lüzumsuz hepsi de Basma Yazı ve Resimleri Derleme Kanunu uyarınca kütüphaneye ücretsiz olarak gelmektedir.

Istanbul Üniversitesi içindeki sözünü ettiğimiz 95 değişik konulu araştırma kütüphanesinin okuyucu niteliğine ve niceliğine gelince: İstanbul Üniversitesi 1966 yılı Bültenine göre Üniversitede yaklaşık

(*) Sayılar ilgili kütüphane yöneticilerinden alınmıştır. Sözü edilen 95 çeşitli kütüphane tarafımızdan bir gezilmiş, isimleri ve karakteristik vasıfları listeler halinde tesbit edilmiştir.

olarak 30500 öğrenci ve 1098 öğretim üyesi ve yardımcısı vardır. Bunların hepsi kuramsal olarak bu kütüphanelerin okuyucusudur. Ama kütüphanelerin kitap mevcudu ile bu okuyucuların büyük bir kısmı birbirlerine tamamen yabancıdır. Daha ilk anda okuyucular kitapların dilini bilmezler ve öğrenim süreleri içinde de öğrenmezler, öğrenemezler. Öğrencilerin % 10 oranında kütüphaneyi kullanan okuyucu olduğunu kabul edersek iyimser bir tahminle, öğretim üyelerinin de hepsinin kütüphane kullandığına inanırsak, okuyucu sayısı 4100 e düşer. Her ne kadar araştırma kütüphanelerinde okuyucu sayısı ile kitap sayısı arasında bir orantı kurmak bazen yersiz ise de, kütüphaneye yön veren, onun çalışmalarını biçimlendiren iki etkenden biri kitap, diğeri okuyucu olduğuna göre, bu orantıyı kurmak bu durumda gereklidir. Bir yanda 95 kütüphane ve yaklaşık olarak 1 milyon cilt kitap, diğer yanda tahminen 4100 faal okuyucu. Bu okuyucu kütlesi, kütüphanelerdeki hizmette tasarruf ve kâr düşünme yönünde bir gelişmeyi gerçekleştirecek tesiri gösterecek nicelikte değildir. Aksine israfa yol açan etkenlerden biri olduğu için kütüphaneler bir yabancı bitki gibi gelişmektedir. Üniversitedeki eğitim düzeninde yapılması düşünülen reformlarla kütüphanelerin okuyucu niceliği ve niteliği yükseltinceye kadar da bu başı boş gelişme sürecektir kanaatindeyiz.

Böyle bir gelişme içinde kataloglarda, yerleştirme düzenlerinde, kitap satınalma politikalarında, okuyucu hizmetlerinde v.b. kütüphanecilik çalışmalarında işbirliği, yönetimde merkezileşme aramak, aranmanın gerçekleşmesi için öngörülen yeter şartların mevcut olmadığını bilmeyenler için söz konusudur.

Alınacak tedbirler neler olabilir?

Bu günkü durumu ile bütçe, kitap mevcudu, bina ve personel bakımından bir fakülte kütüphanesi büyüklüğünde, okuyucu hizmetleri bakımından ise bir fakülte kütüphanesinden çok daha az faal olan İstanbul Üniversitesi Merkez Kütüphanesi, yeni binası tamamlandığında yukarda göstermeğe çalıştığımız şartlar değişmedikçe, bir Merkez Kütüphane olarak yeniden canlanıp çalışacak gücü ve imkânı bulamayacaktır. Şimdiki durumu ile daha çok bir kültür bilimleri kütüphanesi karakterini taşıyan Merkez Kütüphanenin, yeni binasında Tıp, Fen, İktisat ve Hukuk alanlarında gelişmekten vaz geçmesi, kültür bilimleri alanında evrensel olmaya yönelmesi ve genel müracaat eserleri bakımından bir danışma merkezi olmaya çalışması kendi yaşama şansını ve gücünü arttırması bakımından elverişli olduğu gibi, Üniversite bütçesi bakımından da tasarruflu ve faydalı olacaktır.

Böyle bir planlamanın yapılabilmesi için de şimdiden şu tedbirlerin alınması gerektiğine inanmaktayız :

- 1 — Kütüphanenin karakterini kitap mevcudu ile okuyucusu belirler. İstanbul Üniversitesinde araştıran okuyucu sayısını yükseltmek amacı ile eğitimde yapılacak bir düzeltme ile öğrencilerin Türkçe dahil bütün dillerde mezun oldukları liselerden getirdikleri dil bilgilerini arttırmak.
- 2 — İkinci öğrenim yılından sonra öğrencilerin Üniversitede yapılan araştırma çalışmalarına katılmalarını sağlamak (Bunun için öğretim üyesi kadrolarını da genişletmek gerekmektedir.)
- 3 — Üniversite, içinde yönetici sorumluluğunu yüklenen öğretim üyelerinin büyük yatırımları yutan kütüphanelerin aslında büyük kârlar getirmesi gereken işletmeler olduğu hakkında bilgi sahibi olmalarını sağlamak.
- 4 — Gerekli yönetmelik ve kanun değişikliklerini yapmak üzere hemen harekete geçmek ve Üniversite içindeki irili ufaklı kütüphanelerin birbirine paralel gelişmelerini engelleyerek birbirine bağlı ve bir ağ kuracak şekilde gelişmelerini sağlamak.
- 5 — Üniversite Merkez Kütüphanesi ile Bayezit Devlet Kütüphanesi birbiriyle kapı karşı komşu olduğuna göre, Merkez Kütüphane sırtında astarı yüzünden pahalı bir yük olan derleme nüshasını, ilgili makamlarla temasa geçip kanun değişikliği yapılanaya kadar, bir başka yerde depolanmak üzere şimdilik Basma Yazı ve Resimleri Derleme Müdürlüğünde bekletmek.
- 7 — Şimdiki durumda 95 kütüphanede çalışan memur sayısı az değil, fakat niteliği yetersizdir. İlerde ortaya çıkması muhtemel ve çözümü kütüphanecilik bilgisi gerektiren meseleleri ele alacak personel için gerekli kadro ve eleman sayısını arttırmak.

Fazla zaman kaybetmeden ele alınmasında fayda gördüğümüz bu tedbirler gerçekleştirilemez ve Üniversite içindeki kütüphaneler ve kütüphaneciler birlikte çalışabilecek bir ortam bulamazsa, bu günkü gevşek ve karmaşık durumun ileride Yeni Merkez Bina ile kolayca halledilmesinin mümkün olacağına inanmıyoruz.